

ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเกษตรแบบยั่งยืนบนที่สูงของเกษตรกรในภาคเหนือของไทย

แปลสรุปจาก : Farmer's Perceptions of the Sustainability of Upland Farming Systems of Northern Thailand by Christine Pahlman

ตามแนวลึกลงของภูเขาและทำการเกษตรโดยไม่มีมาตรการในการอนุรักษ์ความสมบูรณ์ของดิน การกระทำดังกล่าวเป็นสาเหตุทำให้ดินเสื่อมคุณภาพอย่างรวดเร็ว

โดยทั่วไปแล้ว เกษตรกรในพื้นที่วิจัยมีชีวิตอยู่อย่างลำบากและมีการศึกษาน้อย เกษตรกรส่วนมากจะเป็นไปตามข้อใดข้อหนึ่งดังนี้

- ๑) ไม่รู้เรื่องการพังทลายของดิน
- ๒) มีความเห็นว่าการพังทลายของดินไม่ร้ายแรงพอที่จะต้องหาทางป้องกัน
- ๓) ไม่รู้ว่าควรทำอะไรเกี่ยวกับการพังทลายของดิน หรือ

๔) ไม่สามารถนำเอาวิธีการอนุรักษ์ดินมาใช้ให้เป็นประโยชน์เนื่องจากข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ และทรัพยากร วิธีการอนุรักษ์ดินที่เกษตรกรต้องการคือมีค่าใช้จ่ายต่ำ มีความเสี่ยงน้อย เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีเงินทุนมากพอที่จะทำการเกษตรแบบยั่งยืน การทำการเกษตรบนที่สูงของเกษตรกรจะเป็นไปตามความต้องการระยะสั้นเพื่อใช้เป็นอาหารและรายได้เท่านั้น

ไม่มีคำตอบที่ชัดเจนหรือสูตรตายตัวสำหรับการเกษตรแบบยั่งยืนเนื่องจากสภาพการณ์ต่าง ๆ มักจะเปลี่ยนแปลงเสมอ ยังมีข้อจำกัดของเกษตรกรจึงทำให้การเปลี่ยนแปลงไป

(อ่านต่อหน้า 18)

สำ นักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติได้อนุญาตให้ Mrs. Christine Pahlman สัญชาติแคนาเดียน นักศึกษาชั้นปริญญาโท ด้าน Resource Management, Canberra College of Advanced Education, University of Canberra ประเทศออสเตรเลีย เข้ามาทำการวิจัยเรื่อง “An Assessment of Alley Cropping for Upland Farming System of Northern Thailand” กำหนดเวลาดังตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม-ธันวาคม ๒๕๓๒ ในเขตจังหวัดน่าน โดยมีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการทำการเกษตรที่เกษตรกรบนที่สูงในภาคเหนือของไทยนำมาใช้ (๒) เพื่อศึกษาความเข้าใจของเกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าวเกี่ยวกับวิธีการทำการเกษตรแบบยั่งยืน ปัญหาทางการเกษตรและเป้าหมายของการทำการเกษตรของตนเอง (๓) ศึกษาความเข้าใจของเกษตรกรเกี่ยวกับปัญหาของการพังทลายของดิน ประ-

สิทธิภาพและความเหมาะสมในการอนุรักษ์ดิน (๔) ศึกษาข้อจำกัดและความต้องการตลอดจนแผนการในอนาคตสำหรับการเกษตรแบบยั่งยืนบนที่สูงในภาคเหนือของประเทศไทย **วิธีวิจัย** สํารวจภาคสนาม สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์เกษตรกรจำนวน ๒๔๐ คน จาก ๘ หมู่บ้าน ๔ อำเภอของจังหวัดน่าน คือ บ้านทุ่งกลาง บ้านไร่เรือนทอง บ้านปงสนุก (อำเภอปัว) บ้านหนองใหม่ บ้านกัวเมือง (อำเภอสันติสุข) บ้านห้วยยั้ง บ้านเมืองหลวง (อำเภอเมือง) และบ้านน้ำไกร (อำเภอท่าวังผา) โดยใช้แบบสอบถามความรู้ความเข้าใจในระบบการเกษตรแบบยั่งยืน ในการนี้นักวิจัยได้รับความร่วมมือในการศึกษาวิจัยจากกรมวิชาการเกษตร สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต ๗ จังหวัดน่าน

● **ผลการวิจัยพบว่า** ปัจจุบันสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทำการเกษตรในจังหวัดน่านเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนของประชากรและอิทธิพลของสมัยใหม่ ๙๓% ของเกษตรกรปลูกพืช

* โดย นางทัศนีย์ ธรรมานนท์ กองวิเคราะห์โครงการและประเมินผล สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

วิทยาการชุมชนโดยรูปแบบที่ ๓ (ที่มีพระเป็นวิทยากรชุมชน) ประชาชนยอมรับมากที่สุด สำหรับกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) ต่างก็เห็นพ้องกับระบบเทปดัลลัสและเห็นว่ากรรมการหมู่บ้านควรมีบทบาทในการรับผิดชอบการใช้เครื่องเล่นเทปดัลลัส ส่วน คปต. ควรมีบทบาทในการแนะนำเพื่อเผยแพร่ความรู้จากเทปดัลลัส รวมทั้งควรมีบทบาทในการเสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาความรู้ในเทปดัลลัสชุดต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ผลิตนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

จากการทดสอบความรู้ก่อนและหลังวางระบบข่าวสารความรู้และการสอบถามพฤติกรรมและความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ ต่อระบบที่พัฒนาขึ้นพบว่าประสิทธิผลในด้านการเข้าถึงครัวเรือน ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ของระบบเทปดัลลัส ได้แก่ หมู่บ้านที่มีพระเป็นวิทยากรชุมชนโดยอีกสองหมู่บ้านที่

เหลือพบว่า วิทยาการชุมชนเข้าถึงครัวเรือนได้เพียงร้อยละ ๖๐ ของครัวเรือนทั้งหมด จึงสรุปได้ว่าประสิทธิภาพในการเข้าถึงครัวเรือนของรูปแบบที่ ๓ ที่มีพระเป็นวิทยากรชุมชนร่วมกับการใช้หอกระจายข่าวเป็นรูปแบบที่สามารถเข้าถึงครัวเรือนได้สูงสุด และไม่มีการรวมกลุ่มผู้ฟังอย่างเป็นทางการ การเปิดเทปดัลลัสที่ได้ผลรองลงมาคือที่เปิดโดยใช้ครูและอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านตามลำดับ

นอกจากนี้ยังพบว่า วิทยาการชุมชนทั้ง ๓ รูปแบบมีแบบแผนการเปิดเทปดัลลัสแตกต่างกันทั้งในด้านความถี่ในการเปิด สถานที่เวลา จำนวนเทปที่เปิดแต่ละครั้ง และจำนวนประชาชนที่เข้ารับฟังก็แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามประชาชนส่วนใหญ่ก็มีความพึงพอใจต่อระบบเทปดัลลัสและมีความสะดวกที่จะไปรับฟังเทปดัลลัส

● ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบแนวทางการพัฒนาระบบข่าวสารความรู้ไปสู่ชาวบ้านหมู่บ้านป่าไม้ และหมู่บ้านอื่นๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ตลอดจนมีผลต่อการพัฒนาองค์การชุมชน ในด้านการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นต่อไปด้วย

● ข้อเสนอแนะ ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการนำเทปดัลลัสที่บรรจุความรู้ต่าง ๆ ไปเผยแพร่สู่ประชาชนในรูปแบบอื่น ๆ อีก ซึ่งอาจเป็นการเปรียบเทียบทั้งในด้านบุคคลที่เหมาะสมจะเป็นผู้กระจายข่าวสาร วิธีการเข้าถึงครัวเรือน และการนำไปใช้ร่วมกับสิ่งอื่น ๆ

นอกจากนี้ในการเปิดเทปดัลลัสควรให้เจ้าหน้าที่รับผิดชอบในงานด้านนั้น ๆ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมเป็นผู้ผลิตเพราะเป็นผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญ เป็นผู้ผลิตเทปดัลลัสชุดต่าง ๆ

ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเกษตร (ต่อจากหน้า 16)

สู่ระบบการเกษตรแบบยั่งยืนต้องใช้เวลาและเป็นเรื่องยากลำบากมากขึ้น สภาพการณ์เช่นนี้ จึงควรใช้เกษตรกรได้รับความรู้เกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยของดิน ผลกระทบของการพึ่งพาอาศัยและวิธีการทำการเกษตรที่เหมาะสม ยิ่งกว่านั้น เกษตรกรต้องรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและผลกระทบของการทำการเกษตรของตนเองโดยเฉพาะการเผาไหม้หลังการเก็บเกี่ยวและการเพาะปลูกประจำปีอีกด้วย

การพัฒนาด้านการเกษตรควรเป็น

ระบบที่มีกลไกซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันระหว่างเกษตรกรกับผู้วิจัยในเรื่องปัจจัยต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การเกษตรแบบยั่งยืน ควรให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในขบวนการวิจัยและการพัฒนาเพราะว่าเกษตรกรมีความเข้าใจเป็นอย่างดีเกี่ยวกับระดับของข้อจำกัดและความซับซ้อนในระบบการเกษตรของตนเอง นอกจากนี้ ควรพยายามที่จะสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาการเกษตรระหว่างเกษตรกร ผู้วิจัยและผู้ทำงานเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรอีกด้วย

● สรุปได้ว่า การส่งเสริมให้เกษตรกร

กรในภาคเหนือทำการเกษตรแบบยั่งยืนจะประสบความสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับเกษตรกรต้องมีความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นและยอมรับที่จะทำการเกษตรแบบยั่งยืนโดยเป็นความต้องการของตนเอง นอกจากนี้ ต้องทำให้ขบวนการการเกษตรแบบยั่งยืนเป็นเรื่องที่ง่ายสำหรับเกษตรกร การสนับสนุนของผู้นำชุมชน รวมทั้งพระสงฆ์ ผู้สูงอายุในหมู่บ้านและผู้ใหญ่บ้านอาจเป็นสิ่งสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการส่งเสริมการเกษตรแบบยั่งยืนในภาคเหนือของไทย